

Bir Edebi Tür Olarak Gazavatnameler ve Dönemsel İçerik Analizi

Ghazavatnames as a Litterary Genre and Periodic Content Analysis

Sultan Çetinkaya Tahtacı¹

öz

Gazavatnameler, Osmanlı döneminde, özellikle Hristiyanlara karşı yapılan gazaları konu alan epik eserlerdir. Bu eserler XV. yüzyılda ortaya çıkmaya başlamış, XVI. yüzyılda Osmanlı'nın büyümesine paralel olarak en verimli dönemlerine ulaşmıştır. Devletin zayıflama dönemine girdiği andan itibaren savaşların kaybedilmeye başlanmasıyla bu eserler yavaş yavaş azalmış ve yenilgilerin bir silsile halinde devam etmesiyle bu eserlerin arkası kesilmiştir.

Şu an bilinen 270'tan biraz fazla gazavatname bulunmaktadır. Gazavatnameler üzerine şimdiye kadar yapılan en önemli çalışma Agah Sırrı Levend'e aittir. Levend, bir iki sayfa gazavatnameler hakkında bilgi aktarmış, kitabın büyük bir bölümünde gazavatnamelerin listesini vermiş ve eserin sonuna Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavatnamesini eklemiştir. Bunun dışında Türk edebiyatı tarihini ele alan eserlerde¹ gazavatnamelerle alakalı genel bilgiler bulunsa da gazavatnamelerin edebî türüne özgü bir çalışma yapılmamıştır. Yapılan çalışmalar genellikle bu eserlerin Arap harflerinden Latin harflerine aktarımı veya dil çalışmaları şeklindedir. Bu makalede ise: Bu eserlerin türü nedir? Hangi edebî türde kabul edilmelidir? Müstakil bir tür müdür yoksa epik geleneğin bir devamı mıdır? Eğer müstakil bir tür ise epik eserlerle benzerlikleri ve farklılıkları nelerdir? tarzı soruların cevapları bulunmaya çalışılacaktır. Son olarak, XV. yüzyılda kaleme alınan gazavatnameler dönemin edebî, tarihi ve politik bağlamı dikkate alınarak değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Gazavatnameler, Gaza, Gazi, Destanlar, Saray Şairleri

ABSTRACT

Ghazavatnames are Ottoman popular epics that narrate the *ghazas* (wars against Christians). The Arabic *maghazis*, describing Prophet Muhammad's wars, played

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Sultan Çetinkaya Tahtacı (Dr.),

École Pratique des Hautes Etudes, Paris, Fransa

E-posta: evisokul@gmail.com

ORCID: 0000-0002-4003-1405

Başvuru/Submitted: 23.11.2023

Revizyon Talebi/Revision Requested:

08.12.2023

Son Revizyon/Last Revision Received:

22.01.2024

Kabul/Accepted: 31.01.2024

Atıf/Citation: Çetinkaya Tahtacı, S.

Ghazavatnames as a Litterary Genre and

Periodic Content Analysis. *Avrasya İncelemeleri*

Dergisi - Journal of Eurasian Inquiries 13, 1 (2024):

1-20.

<https://doi.org/10.26650/jes.2024.1394961>

- 1 Rıdvan Canım, *Divan Edebiyatında Türler*, (Ankara: Grafiker Yayınları, 2010) 60-64; Agah Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1973)158.; Filiz Hançerlioğlu Kılıç, "Gazavatname", *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü*, C.3, (Ankara: AKM. Yay. 2004)17-18 ; Mustafa Erkan, "Gazavatname", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.13, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996) 439-440.

a significant role in the development of *ghazavatnames*. A *ghazi* (warrior) is at the center of *ghazavatnames*, which can be classified into three groups. Some *ghazavatnames* describe the *ghaza* of a sultan and constitute a specific genre, whereas others deal with a vizier's or commander's *ghaza*. Finally, some narrate a single conquest. *Ghazavatnames* first appeared in the 15th century; their number increased in the 16th century, after which it diminished. A total of 270 *ghazavatnames* are known. Agah Sırrı Levend is the only scholar to have investigated the literary genre of the *ghazavatname* and written elaborately on the style in which these works narrate historical events. To the best of my knowledge, there has been no reflection on the *ghazavatname* genre so far. Scholars have primarily worked on transcribing the Arabic texts in Latin or have performed linguistic analyses. Levend's book comprises a few pages that provide some information about the *ghazavatnames*.

I aimed to investigate these texts for answers to simple questions: what are the *ghazavatnames*, what is their literary genre, and why have they been composed? In this article, the *ghazavatnames* are examined from a literary point of view. A challenge in this analysis was that only a few previous studies could be used for reference because although the *ghazavatnames* are of the artificial epic genre (such being my conclusion), Turkish and foreign scholars have primarily worked on natural epics with a nationalist approach. As the artificial epics were not composed within the people but were written in an artificial manner, they attracted little literary interest although they were valuable historical sources. Hence, I could find limited information about these artificial epics, the manner in which they appeared, and their criteria. Thus, I attempted to define the *ghazavatname* genre by comparing it with the natural epics.

Keywords: *ghazavatname*, *ghazi*, *ghaza*, epics, court poets

EXTENDED ABSTRACT

Ghazavatname refers to the epic and popular literary works that narrate the *ghazas*, i.e., the wars that the Ottomans waged against Christian states. The word is a compound of the Arabic *ghaza* (pl. *ghazavat*, “holy war”) and the Persian *name* (“letter” or “narrative”). Initially, its meaning was related to the idea of going to war, i.e., waging war. Subsequently, the term was used to refer to wars waged against the enemies of one's religion and was understood as *jihad*.

The first examples of such texts appeared in the Arabic literature as *maghazi*. They dealt with the wars waged by the Prophet of Islam against “unbelievers.” Later, such *ghaza* narratives were dedicated to the Prophets' gender, Ali, or to his uncle, Hamza. They were read, listened to, and greatly appreciated by the Turkish-speaking communities of Anatolia. These *ghaza* narratives could be considered to have influenced the development of *ghazavatnames*.

In such works, one generally finds an epic hero, who is the center of the story, waging a *ghaza*. We can classify these works into three categories based on their topics. The first category narrates the *ghaza* of a sultan; it is known as *Selimname* or *Süleymanname*—from Selim I (r. 1512–1520) or Süleyman the Magnificent (r. 1520–1566)—and constitutes a specific genre. The second category of works deals with the *ghaza* of a vizier or famous commander, such as the *ghazavatname* of Hayreddin Paşa Barbarossa, Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa, Özdemiroğlu Osman Paşa, or Mihaloğlu Ali Bey. Finally, the works of the third category narrate the conquest of a special place or fortress.

The first examples of *ghazavatname* are from the 15th century; their number increases in the 16th century because of the increasing numbers of conquests and military successes during this time. In fact, the best *ghazavatnames* appeared in this period. *Ghazavatnames* later declined possibly as a result of the decline of the Ottoman Empire; the multiplying defeats

and the fall of the Empire influenced the disappearance of the *ghazavatnames*. To date, 270 *ghazavatnames* have been known.

To the best of my knowledge, no scholar other than Agah Sırrı Levend has explored the literary genre of the *ghazavatname*; no one has elaborated on the style of these historical narratives. Till date, there has been no reflection on the *ghazavatname* genre. Scholars have primarily worked on transcribing these Arabic texts in Latin or have performed linguistic analyses. Levend's book provides some information regarding the *ghazavatnames* and lists the known works, including Mihailoğlu's *ghazavatname*. While Levend's book is of immense value, his list is not perfectly rigorous as it includes certain works that cannot be considered *ghazavatnames*. This confusion may be attributable to the fact that Ottoman chronicles of that period shared certain similarities with *ghazavatnames*.

In the first part of this study, the *ghazavatnames* are investigated from a literary point of view. A challenge in this study was the limited number of reference works available. Notably, the *ghazavatnames* are of the artificial epic genre (such being my conclusion), but Turkish and foreign scholars have primarily worked on natural epics with a nationalist approach. As the artificial epics were not composed within the people but were written in an artificial manner, they attracted little literary interest despite their value as historical sources. Thus, I could find limited information regarding the artificial epics, the manner in which they appeared, and their criteria. Thus, I attempted to define the *ghazavatname* genre by comparing it with the natural epics.

In the second part, the *ghazavatnames* are examined in their historical context. Because these works narrate wars, i.e., historical events, I attempted to determine how they relate these events, particularly whether they manipulate them or not and why. I proceeded by first creating a summary of each *ghazavatname* and then trying to answer my questions by comparing these summaries with contemporaneous historical Ottoman and non-Ottoman chronicles and with historians' works on the period.

The analysis showed that the aim of the *ghazavatnames* was not to relate Ottoman history as is but to glorify the *ghaza* and the *ghazis*. Therefore, we can say that historical events that are not linked to war do not find a place in *ghazavatnames*. If an author speaks about a historical event that is not a war, such referencing will only be aimed at fulfilling the author's primary purpose. Moreover, the narration of historical events is not always truthful. With his purpose in mind, the author may manipulate historical facts or even invent them.

The language of the *ghazavatnames* has the linguistic characteristics of the 15th century Ottoman Turkish. As far as the heroes are concerned, some types are easily identifiable, such as the *ghazi* sultan, the Muslim warrior, the king or lord of the unbelievers, the women, and the coward. We do not learn much about the heroes' lives, which are mentioned during the *ghaza* only when they are useful to the story. No period other than wartime is worth the author's attention. The place and time of the events are precisely indicated, in conformity with historical facts. Authors may even provide a precise date. Finally, as the events described are not very ancient, supernatural aspects are rarely found in the *ghazavatname*.

Giriş

Arapça “g-z-v” kökünden gelen gaza; dar anlamıyla din uğruna savaşmak, din düşmanlarına sefer etmek gibi anlamlara gelmektedir.¹ İslam peygamberi Hz. Muhammed’in sahabelere gazayı çokça tavsiye etmesi ve gazanın önemini birçok hadiste vurgulaması İslam aleminde gazanın oldukça değer kazanmasını sağlamıştır. Ayrıca, Peygamber döneminde onun bizzat katıldığı savaflara gazve (gaza), ordu sevk ettiği savaflara da seriyye denmiştir. İlk zamanlarda, peygamberin bu savafları siyer kitaplarının bir parçasını oluşturmuş ve zamanla onun gazaları *megazi* adı altında müstakil eserler olarak yazılmaya başlanmıştır.²

Osmanlı dönemine gelindiğinde, gaza hem halk arasında hem de siyasi alanda önemini korumuştur. Bu dönemde gazanın lideri olmak, kafirlere karşı savaş açmak, onların sayısını azaltmak ve onları İslam’a boyun eğdirmek Osmanlı sultanları için hem onur verici bir durum³ hem de kendi politikaları için önemli bir meşruiyet aracı olarak görülmüştür.⁴ Aynı şekilde, Müslüman halk tarafından da gazaya katılmaya, kahramanca savaşmaya çok kıymet verilmiştir.⁵ II. Murad’dan itibaren şairler, konunun önemine binaen, Osmanlı padişahlarının, paşalarının ve büyük komutanlarının savaflarını, kahramanlıklarını ve fetihlerini konu alan eserler yani gazavatnameler yazmaya başlamışlardır.⁶ Gazavatname yazma faaliyeti neredeyse Osmanlı’nın son dönemlerine kadar varlığını sürdürmüştür.

XV. asırdan Osmanlı’nın son dönemlerine kadar gazaya ve gazilik faaliyetlerine çok önem verilmesine ve elimizde hayli yekûn teşkil edecek kadar gazavatname bulunmasına rağmen bu eserlerin türünün ne olduğu, hangi edebî türde kabul edilmesi gerektiği ve neden yazıldığı gibi kısacası türü ve içeriği hakkında bugüne kadar bir çalışma yapılmamıştır.⁷ Bu alanda Agah Sırrı Levend, 1956 yılında “*Gazavatnameler ve Mihaloğlu Ali Bey’in Gazavatnamesi*” adı altında bir kitap yayınlamıştır. Bu eserde genel bir gazavatname listesi verilmiş ve eserin sonuna

- 1 Redhouse James, *Turkish and English Lexicon* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1978), 1343; Şemseddin Sami, *Kamusı Turki* (İstanbul: Şifa Yayınları, 2012)988; Şinasi Tekin, “XIV. yüzyılda yazılmış gazilik tarikası Gaziliğin yolları adlı bir eski Anadolu Türkçesi metni”, *Journal of Turkish Studies* 13 (1989)139-204.
- 2 Mustafa Fayda, “Siyer ve Megazi” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.37, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları 2009) 324-326; Hinds, M., “Al-Magazi”, *Encyclopedie de l’Islam (EP)*, C.5, (Leyde: Brill 1986) 1151-1154.
- 3 Sultan Çetinkaya, *Les Ghazavatname au XVE siècle de l’époque de Murad II à celle de Bayezid II*, (Yayınlanmamış doktora tezi, L’Ecole Ptatique des Hautes Etudes, Paris 2021)13.
- 4 Halil İnalçık, *Devlet-i Aliyye I*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2017) 88.
- 5 İnalçık, *Devlet-i Aliyye I*, 43-44.
- 6 Agah Sırrı Levend, *Gazavatnameler*, (Ankara: TTK, 1956)1-5.
- 7 Gazavatnamelerle alakalı, makalemizde de yararlandığımız çok değerli çalışmalar ve doktora tezleri bulunmaktadır. Örneğin; Mehmet Sarı, *Gelibolulu Zaîfî Muhammed Gazavatname-i Sultan Murad Han*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Dili Ana Bilim Dalı, İstanbul,1994); Özlem Dereli, *Sinoplu Safâyi’nin Fetihname-i İnebahtı ve Moton adlı Eseri*, (Yüksek Lisans Tezi, Samsun,19 Mayıs Üniversitesi, 2017;Fırdevsî-i Rûmî, *Kutb-name*, Haz. İbrahim Olgun ve İsmet Parmaksızoğlu, (Ankara: TTK 2011); Kivâmî, *Fetihname*, Nşr. C. Vedat Uygur, (İstanbul: YKY, 2007); Canım, *Divan Edebiyatında Türler*; Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*; Kılıç, “Gazavatname”. Burada anlatılmak istenen gazavatnamelerin türünün ne olduğu veya ne olması gerektiği üzerine spesifik bir çalışmanın olmadığıdır. Yukarıda ismi geçen eserler genellikle gazavatnameler hakkında genel bilgi vermekte ve gazavatnameleri lengüistik açıdan incelemektedir. Bu makalede ise gazavatnamelerin türü üzerine bir tez ortaya atılmakta ve içerik analizi yapılmaktadır.

Ali Bey'in *Gazavatnamesi* eklenmiştir.⁸ Levend gazavatnameler türü hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Diğer taraftan, gazavatnamelerle alakalı doktora tezleri⁹ de bulunmaktadır. Fakat, bu tezler genellikle bu eserlerin Latin harflerine aktarımı ve lengüistik olarak incelenmesine ağırlık vermektedir.

Gazavatnamelerin türü ve içeriği hakkında boşluğu doldurmak amacıyla hazırlanan bu makalede XV. asırda yani gazavatnamelerin ilk örneklerinin görülmeye başlandığı yüzyılda kaleme alınan altı gazavatname; Zaîfî'nin *Gazavat-ı Sultan Murad Han*, Gubârî'nin *Gazavat-i Midilli*, Safâî'nin *Fetihname-i İnebahtı ve Modon*, Firdevsî'nin *Kutbname'si*, Kıvâmî'nin *Fetihname'si*, ve son olarak Sûzî Çelebi'nin *Gazavat-i Mihaloğlu Ali Bey* isimli eserleri edebî türünün ne olduğu ve epik türde hangi alt başlıkta ele alınması gerektiği gibi sorular üzerinde durulup içerikleri; bu eserler edebî bir yapıt olduğu için edebî, tarihi anlattığı için tarihi ve genellikle padişah, paşa ve beylere sunmak amacıyla kaleme alındığından politik bağlamda değerlendirilecektir.

1. Edebî Bir Tür Olarak Gazavatnameler

Gazavatnamelerin türü hakkında birçok tanım yapılmıştır. "Gaza ve gazilerin kahramanlıklarını hikâye eden eserler",¹⁰ "düşmanla yapılan savaşları anlatan eserler",¹¹ gaza ve gazi anlatıları¹² ve "destani tarihler"¹³ gibi örnekler verilebilir. Gazavatnamelerin epik karakter taşıdığı, bu alanda çalışan araştırmacıların malumudur.¹⁴ Dolayısıyla gazavatnamelerin edebî türünün ne olduğu veya ne olması gerektiği ile alakalı sorunsalımızın cevabını epik türde aramak yerinde olacaktır.

1.1. Destan Türü

Destan, Farsça "dâstân" kelimesinden gelmekte olup "hikâye, masal, sergüzeşt, manzum hikâye (kıssa), vak'a, tarih, roman ve hayvan masalı (fabl)" gibi anlamlara gelmektedir.¹⁵ Doğal destanlar yazı çağlarından önce, bir milletin bağrından çıkmış kahramanlardan bahseden millî, epik ve popüler eserlerdir.¹⁶ Bu kategorideki destanların dışında, yazı çağlarında ortaya çıkmış, doğal destanlara öykünerek türetilmiş yapay destanlar da bulunmaktadır.¹⁷

8 Levend, *Gazavatnameler*, V-VII.

9 Bu tezler 8 numaralı dipnotta belirtilmiştir.

10 Levend, *Gazavatnameler*, 1.

11 Mustafa, Erkan, "Gazavatname", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.13, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996) 439-440.

12 Çetinkaya, *Les Ghazavatname*, 71.

13 Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nesir*, (Ankara: Osman Yalçın Matbaası, 1964) XXXVIII.

14 Levend, *Gazavatnameler*, V; İsmail Hakkı, Mercan, "Türk Tarihinin Kaynakları Olan Bazı Menakıbnâme ve Gazavatnameler Hakkında", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, IV (2003) 123.

15 Kazım Yetiş, "Destan", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C.9, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994) 202-205.

16 Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (İstanbul: Ötügen Yayınları, 1980) 41; Leon Gautier, *Les épopées françaises I*. (Paris: Société générale de librairie catholique 1878) 7.

17 Yetiş, "Destan", 202-205.

2.1.1. Doğal Destanın Özellikleri

Destan üzerine çalışan araştırmacılar, Avrupa'dan Hindistan'a bütün doğal destanların birbirlerine benzedikleri ve derin bir şekilde popüler çizgiler taşıdıkları konusunda birleşirler.¹⁸ Doğal destanların yazarları çok az tanınır ya da hiç tanınmazlar.

Bu destanların tam olarak hangi yüzyılda halk arasında söylenmeye başlandığı bilinmez. Bu destanlara, yazar gerçek tarihi olayları katsa da bu tarihsellik mitlerle o kadar iç içe geçmiştir ki ikisini birbirinden ayırt etmek neredeyse imkansızdır. Bu eserler okunmak için değil söylenmek için yapılmıştır. Bu doğal destanlar adına uygun olarak doğal bir şekilde halkın içinde doğmuştur.¹⁹

Sözel olan ve halkın içinden herhangi bir itici güç olmaksızın ortaya çıkan doğal destanların, varlık sahasına adım atabilmesi için üç döngüden geçmesi gerekmektedir. Bu destanlarda, öncelikle halkın yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı derin bir acı ve büyük bir şok yaşadığı görülmektedir. Bir sonraki döngüde halkın bu acısı dilden dile anlatılmaya ve bir müzik aleti eşliğinde söylenmeye başlanmaktadır.²⁰ Bu, Türklerde bir halk ozanının kopuzunu alıp söylemesi olarak tezahür eder.²¹ Ayrıca, bir doğal destanın oluşabilmesi ve üç döngüyü yaşayabilmesi için yeterince zamana da ihtiyaç vardır. Yazıya geçirilmemiş ve çok uzun zaman önce yaşanmış bu epik anlatıya fazlaca hayali unsurlar karışmıştır.

Diğer taraftan, bu üç döngünün dışında doğal destanın oluşabilmesi için dört şart gerekmektedir. Bu şartlardan birincisinin primitif çağların gerekli olduğu üzerine Köprülü ve Gautier gibi araştırmacılar hemfikirdir.²² Bu çağlar, destanların yapılarına uygun, bilim ve eleştirinin daha gelişmediği, destan ile tarihi gerçekliğin iç içe geçtiği bir dönem olarak tanımlanabilir.²³ Destanların oluşması için ikinci şart millî ve dinî bir ortamın varlığıdır. Yani, halka birlik duygusunu verecek bazı ortak değerlerin bulunması ya da sahip oldukları toprakların bir vatan hüviyetini kazanması gerekmektedir. Zira, doğal bir destan millî bir şüirden başka bir şey değildir.²⁴ Doğal destan için üçüncü şart ise olağanüstü veya bir halkı büyük oranda tehdit eden acı bir olayın ortaya çıkmasıdır. Gautier'e göre, destanlara konu olan olaylar çoğunlukla savaşlar ve çatışmalardır. Çünkü refah ve dinginlik, yapısında şiddet ve savaş olan hakiki bir epik şiire ilham vermez. Epik şiirde binlerce insan can verir, atlar baştan ayağa kana boyanır. Acı, zaten, haddizatında epik bir karakter taşımaktadır.²⁵ Bu acının yanında epik eserlerde kutsallık da bulunmaktadır. Son olarak bir doğal destanın oluşmasında, epik bir kahramanın yer aldığı görülmektedir. Bu kahraman bütün hayatını, tehdit altında bulunan topraklarını ve halkını korumak için kafirlerle karşı savaş yaparak geçirir.²⁶

18 Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, 41; Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983)1-10; Faruk Kadri Timurtaş, *Türk Destanları. Türk Kültürü*, III (33) (1965) 577-58.

19 Gautier, *Les épopées* 7.

20 Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, 41-42.

21 Oğuz Öcal, "Destan Tanımı ve Eski Türk Destanları", *Millî Folklor Dergisi*, 8, (2004) 5.

22 Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, 41-42; Gautier, *Les épopées* 7.

23 Timurtaş, *Türk Destanları* 577-58.

24 Gaston Paris, *Histoire Poétique de Charlemagne*, (Paris: Librairie A. Franck.1865) 3.

25 Gautier, *Les épopées* 12.

26 Bilge Seyidoğlu, "Türk Destanları ve Battal Gazi", *I. Battal Gaz ive Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu Tebliğler* (1986) 15-18.

2.1.2. Yapay Destanın Özellikleri

Gautier'e göre tarih çağlarında ortaya çıkan ve popüler olmaktan uzak olan yapay destanlar da vardır. Yazar, doğal destanların kıyas götürmez başarısına (*incomparable succès*) değinirken, tarih çağlarında bazı şairler bu alanda iyi ve zengin bir kariyer bulunduğunu anlamışlar ve doğal destanları taklit ederek eserler kaleme almaya başlamışlardır. Doğal destanları örnek alan ve popüler çizgiler de taşıyan bu yapay destanların bazıları da başarılı olmuştur. Fransız aydınlanmacı filozof ve yazar, Volter'in IV. Henri'nin savaşlarını destan tarzında kaleme aldığı *Henriade* isimli eseri bu türe örnek olarak verilebilir.²⁷ Güzel bir nazım örneği gösteren bu eserler halk arasında söylenmek -ezgili söyleyiş- için değil bu sanatsal nazımın değerini anlayabilecek edebî zevke haiz olanlar için yazılmıştır. Doğal destanlar kendiliğinden gelişip bolca aksiyon taşıran yapay destanların betimlemelerle dolu daha bilgelik ve düşünce ürünü olduğu görülmektedir.²⁸

2.1.3. Gazavatnameler

Yukarıda yapılan tanımlara ve açıklamalara göre gazavatnameler, yapay destanlar edebî türünün bir alt başlığı olarak kabul edilmelidir. Çünkü yukarıdaki bilgilerden gazavatnamelerin doğal destan olmadığı görülmektedir. Zira bir doğal destanın oluşabilmesi için bazı şartların yerine gelmesi gerekmektedir.²⁹ Fakat, gazavatnameler bu şartları yerine getirmez.

Sözel karakter taşıyan ve halkın içinde teşekkül etmiş doğal destanın aksine yapay destan özelliği taşıyan gazavatnameler yazı geleneğinin bir ürünüdür. Bir şair tarafından geçim kaynağı olarak Osmanlı sarayında padişah için veya saraya yakın kişiler için kaleme alınmıştır. Örneğin; II. Murad'ın gazalarını yazan Zaîfi, eserinde sultanın iştret meclislerine katıldığını, orada şiirler okuduğunu ve bu sohbetlere katılan sanat erbabına padişahın lütuflarda bulunduğunu bildirmektedir.³⁰ Diğer örnek ise, Mihaloğlu Ali Bey'in gazalarını anlatan Sûzî Çelebi'dir. Kendisi Ali Bey'in maiyetine girmiş ve onun gazalarını kaleme almıştır.³¹

Gazavatnamelerin, yukarıda sözü edilen doğal destanların sağlaması gerektiği üç döngüden geçmediği ve destanın teşekkülünde ihtiyaç duyulan zamanı geçirmeden kaleme alındığı bilinmektedir. Zira, gazavatnameler savaşlardan hemen sonra, popüler olmayan, savaşa bizzat katılıp olaylara şahit olan veya katılanları dinleyen şairler tarafından yazıya geçirilmiştir. Bu durum da hayali unsurların bu eserlere girmesine çok meydan vermemektedir. Örneğin, *Fetihname* şairi Safâî II. Bayezid döneminde gerçekleşen Modon ve Koron seferine donanmayla katılıp gördüklerini şu beyitlerle yazmak istediğini belirtmiştir:

“*Hâturuma bu geldi kim hattâ / Sefer idem yazam bu sözleri tâ
Görmüşem bu seferde ben zîrâ / Niçe kanlar döküldi oldı gazâ*”³²

27 Gautier, *Les épopées* 7.

28 Gautier, *Les épopées* 7.

29 Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, 41-43

30 Mehmet Sarı, *Gelibolulu Zaîfi Muhammed Gazavatname-i Sultan Murad Han*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Dili Ana Bilim Dalı, İstanbul, 1994) 188-189.

31 Levend, *Gazavatnameler*, 197-200.

32 Özlem Dereli, *Sinoplu Safâî'nin Fetihname-i İnebahtı ve Moton adlı Eseri*, (Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 19 Mayıs Üniversitesi, 2017)71-72.

Bununla birlikte, *Kutbname* şairi Firdevsî savaşa katılan Silahtarbaşı'nın kayınından bizzat dinleyip eserini kaleme aldığını belirtmektedir.³³

Ayrıca, doğal destanların oluşması için gerekli olan primitif dönemle alakalı olarak XV. yüzyılın, gazavatnamelerin Osmanlı sarayında ilk örneklerini verdiği yüzyıl, Osmanlılar için primitif bir çağ olmadığı görülmektedir. Gautier'e göre bir halk aynı anda *Ilyada* ve *Eneide*'de sahip olamaz. Yani bir toplumda *Eneide* gibi sanat eseri; bunu anlayacak sanat erbabı, elitler veya entelektüelleri gerektirmektedir. Lakin doğal destan, sadece tarihle efsaneyi, mitler ile gerçeği karıştıran halkın bağrında şekillenmektedir. Tarih çağlarındaki halklar da destanlar kaleme almaktadırlar, ama bunlar doğal değil, yapay destan kategorisine girmektedir.³⁴

Diğer taraftan, XV. yüzyıl Osmanlı edebiyatına bakıldığında edebî eserlerin ve tarih kitaplarının çoğalmakta olduğu gözlemlenmektedir. Buradan hareketle, gazavatnamelerin oluştuğu ortamdaki, yani saray ve saray çevresindeki insanların gerçek tarihi olaylar ile mitleri karıştırmayacak bir entelektüel seviyede buldukları ya da bu tarihi olaylara bizzat şahit oldukları göz önünde bulundurulursa bu dönemin primitif bir dönem olmadığı anlaşılır. Bu sebeple, gazavatnamelerin çıktığı bu ortamda hakiki bir destanın çıkması olanaksız görünmektedir.

Gazavatnamelerde, doğal destanın oluşması için gereken ikinci şartın yani dinî ve millî bir ortamın varlığı gazavatnamelerin konusu olan gaza ve gazilerin kutsallıkla ilişkilendirilerek tezahür ettiği görülmektedir. Bunun yanında, millet fikrinin XVIII. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan milliyetçilik fikrinden farklı olarak din, toprak veya kader birliğinin olduğu fark edilmektedir.

Diğer taraftan gazavatnamelerin üçüncü ve dördüncü şartı da barındırmadığı fark edilmektedir. Zira bu eserler, bütün bir halkı tehdit edecek büyük bir acıdan sonra kaleme alınmamaktadır. Dolayısıyla bu durum, bütün bir halkı kendi şahsında müşahhaslaştırmış bir kahramanın çıkmasını olanaksız hale getirmektedir. Gazavatnamelerin konu itibarıyla kahramanların epik olduğu bilinmekte fakat, bütün bir dönemin ve ülkenin kendi şahsında müşahhaslaştırmış bir kahramandan söz etmek mümkün görünmemektedir. Çünkü XV. asırdaki taht kavgalarını bertaraf etmiş Osmanlı Devleti tehdit altında olmaktan ziyade topraklarını genişletip imparatorluk yönünde ilerlemektedir. Bazen, Haçlı seferleri onlara endişe vermektedir, fakat bu dönemde gazavatnamelerin ikisinde³⁵ haçlı savaşları konu olmuştur. Diğerleri, genellikle fetihleri, akınları ve saldırıları konu edinmişlerdir. Örneğin; sınır boylarında bulunan Mihaloğlu Ali Bey'in Hristiyan topraklarına yaptığı akınları anlatan *Gazavatname*'si ve Safâî'nin Koron ve Modon'un Osmanlılar tarafından ele geçirilmesini anlatan *Fetihnamesi*, bu tarz konusu dar eserlerdir. Konusu itibarıyla gazavatnameler gayrimüslimlere karşı yapılan savaşları ve çatışmaları ele aldıklarından bazen olağanüstü ve acı olayları da barındırmaktadırlar; ancak bu, bütün halkı tehdit etmekten uzaktır.

33 Firdevsî-i Rûmî, *Kutb-name*, Haz. İbrahim Olgun ve İsmet Parmaksızoğlu, (Ankara: TTK 2011)249.

34 Gautier, *Les épopées* 3-16; Jean-Marcel Paquette, "*Les conditions Historique de l'Épopée*", Université Laval, Université Chulalongkorn, www.revue-analyses.org, 9, (2014) 170-181.

35 Zaîfî'nin Gazavat-ı Murad Han ve Firdevsî'nin *Kutbname* adlı eserleri

Sonuç olarak, yapı itibariyle gazavatnameler, bir destanın doğması için gerekli şartları yerine getirmediğinden doğal destan özelliği göstermez. Bir doğal destanın oluşabilmesi için bilimin ve eleştirinin çok gelişmediği primitif bir döneme ihtiyaç duyulduğu gibi sözel ve kendiliğinden ortaya çıkması gerekmektedir. Bunun yanında, yeterince zaman ve döngüye de ihtiyaç vardır. Zaman içerisinde bu tarihi olaylar hayali öğelerle iç içe geçmekte ve gerçek ile mitsel çizgiler zor ayırt edilmektedir. Lakin gazavatnamelerin doğduğu yüzyılda Osmanlı sarayında primitif bir çağdan söz edilemediği gibi gazavatnamelerin bir tarihsel olayın hemen ardından yazıya geçirildiği, tabii olarak hayali öğelere meydan vermediği görülmektedir. Ayrıca doğal destanların tersine halkın bağrından doğal olarak değil sarayda veya iktidara yakın popüler olmayan şairler tarafından doğal destanlara öykünerek üretilmiştir.

3. XV. Yüzyılda Yazılmış Gazavatnamelerin İçeriğinin Değerlendirilmesi

XV. yüzyılda yazılmış gazavatnamelerin *sebeb-i telif* bölümlerine veya eserlerin muhtelif yerlerine bakıldığında şairlerin kendi hamilerini ve onların kahramanlıklarını övgüyle anlatacak eserler yazmak ve bunun neticesinde hamileri tarafından bir in'ama nail olmak arzusunda oldukları anlaşılmaktadır. Örneğin Gubârî:

“*Tamâm ol vaqt olur ammâ kemâhi/ Göñülden begene düstûr-ı şâhi*”³⁶ diyerek paşanın gönülden beğenmesi sonucu eserinin tamamlanacağını ifade etmektedir. Aslında bu sadece XV. yüzyıla özgü bir durum değildi; ortaçağdan matbaanın geniş kitlelere okuma imkanı vereceği ve yazarların geçimlerini bir hamiye muhtaç olmadan kazanacak durumuma gelinceye kadar sanatçılar ve yazarlar padişahın veya saray çevresindeki seçkin sınıfın desteğine muhtaçtı.³⁷ Bu sebeple sanatçı ve şairler eserlerini büyük bir dikkatle kaleme alırlar, himayesi altında buldukları padişah ya da saray çevresindeki seçkin sınıfın sanat zevkine uygun düşecek eser vermeye çalışırlardı. Çünkü eserlerinin kabul görmesi onların takdir etmelerine ve beğenmelerine bağlıydı. Böylece, hamilerinden lütuf ve inayet umarlardı.³⁸ Şairler eserlerinin; saray ve saray çevresindeki hamilerin sadece sanat zevkine değil aynı zamanda politikalarına da uygunluk göstermesine dikkat etmekteydiler.³⁹

Türkçe eser tercüme ve telif faaliyetlerinin yoğun bir şekilde görüldüğü XV. asırda, II. Murad sarayında ilk gazavatname kabul edilen Zaîfî'nin eseri dönemin edebî karakterini yansıtmaktadır. Bu dönemde yazılan gazavatnamelerin ortak noktaları olsa da yazıldığı dönemin politikalarına ve edebî akımına göre farklılıklar gösterdiği de söylenebilir. Ortak noktalardan başlamak gerekirse öncelikle, gaza ve gazileri konu edinip savaşta kahramanlık gösterenleri yücelterek, çatışmadan kaçanları da yererek anlatmaktadır. Ayrıca, gazavatnameler genel olarak mesnevi tarzında ve sade dille kaleme alınmaktadır. Bu eserlerin ortak amacı, genel Osmanlı tarihini anlatmak değil gazayı ve gaziliği ön plana çıkarmaktır.

36 Gubârî, *Kitâb-ı Gazavât-ı Midilli*, Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar, no : 1285, 69b.

37 Halil İnalçık, *Şair ve Patron*, (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2011) 4.

38 İnalçık, *Şair ve Patron*, 8-11.

39 Çetinkaya, *Les Ghazavatname*, 306-307.

Yapay destan özelliği taşıyan ve dönemin edebî yönelimine uygun olarak sade dille yazılan gazavatnameler doğal destan özelliği gösteren Danişmendname⁴⁰ ve Battalname⁴¹ ile kıyaslandığında bu iki eserin daha detaylı, cümlelerinin kısa ve basit olduğu ve bünyesinde bolca diyalog barındırdığı görülmektedir. Diğer taraftan, bazı gazavatnamelerde bazı alt başlıkların Farsça olduğuna ve gazavatname kahramanlarının Şahname kahramanlarıyla kıyaslandığına bakılırsa, gazavatnamelerin İran epik edebiyatının özellikle Şahname'nin ve aynı zamanda o dönemde edebiyat ve kültür dili olan Farsça'nın etkisi altında olduğu müşahede edilmektedir. Örneğin, Kıvâmî'ye göre İran epik kahramanı Rüstem, Osmanlı padişahı II. Mehmed'i görse korkudan titremeye başlardı.⁴² Ayrıca, gazavatname yazarı Gubârî, eserinin alt başlıklarında şu Farsça cümleleri kullanmaktadır: “*Der beyânî âmeden-i küffâr be-Midilli ve dîden-i müslimânân*”⁴³

Gazavatnamelerde sadece savaşlar anlatılmamakta aynı zamanda aşk hikayeleri, mistik ve nasihat veren beyitler de yerlerini almaktadır. Doğal destan olan Danişmendname'de büyüler, peri motifleri bulunurken yapay destan olan gazavatnamelerde bu tür gerçek dışı unsurlardan ziyade ilkbahar, gece gibi doğa betimlemelerine yer verilmektedir. Bunun en güzel örnekleri Kıvâmî'nin *Fetihname*'sinde “*Şıfat-ı bahâr*” veya “*Şıfat-ı şubuh*” başlıkları altında bulunmaktadır.⁴⁴ Bu betimlemeler bir olaydan başka bir olaya geçmek için de bir geçiş ögesi olarak kullanılmaktadır.

Bu eserler sultanın, vezirin ya da bir beyin gazalarını anlatmakla birlikte onların politikalarına uygun argümanlar da üretmektedirler. Örneğin, Firdevsî eserinin hiçbir yerinde Müslüman kelimesine yer vermemekte onun yerine Sünni kelimesini tercih etmektedir. Zira, bu eserin yazıldığı dönem II. Bayezid dönemidir ve Şiiliği resmî ideoloji olarak kabul eden Şah İsmail ile büyük problemler yaşanmaktadır.⁴⁵ Yazarın eser boyunca Müslüman sözcüğü yerine Sünni kelimesine vurgu yapması dönemin politikalarıyla ilgili olmalıdır. Başka bir örnek, Safâî'nin İslam'ın beş şartından biri olan kelime-i şehadeti çıkarıp yerine gazayı eklemesi yine dönemin fetih siyasetiyle bağlantılı olmalıdır.⁴⁶ Çünkü, gaza ve gazi şöhreti Osmanlı sultanlarına siyasi olarak büyük yararlar sağladığından politik gayelerle İslam aleminde bu şöhreti korumaya ve kuvvetlendirmeye son derece önem vermektedirler.⁴⁷

40 Ahmet Yaşar Ocak, “Danişmendname”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 8, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993) 478-480.

41 Ahmet Yaşar Ocak, “Battalname”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 5, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992) 206-208.

42 “Eger Rüstem-i Zâl yüzün görse, havfdan bîd-veş lerzân ola” (Kıvâmî, *Fetihname*, Nşr. C. Vedat Uygur, (İstanbul: YKY, 2007) 84.

43 Gubârî, *Kitabı-ı Gazavat-ı Midilli*, 14b).

44 Ruşan Türken, Kıvâmî: *Fetihname-i Sultan Mehmed*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Elâzığ, 2006) 316-317.

45 İnalçık, *Devlet-i Aliyye I*, 181-184.

46 “Hac namâz u zekât u şavm u gâzâ / Bil ki farz eyledi bu penci Hüdâ / Farzı beşdür kamu mu'allâdur / Cümlesinden gâzâ bes a'lâdur” (Dereli, *Sinoplu Safâî*, 52-53).

47 İnalçık, *Devlet-i Aliyye I*, 86-87.

Bu eserlerin asıl amacı genel Osmanlı tarihini anlatmak değil sultanlarının, hamilerinin gazalarını anlatmak, onları yüceltmek; gerekirse onların işlerini meşru zemine oturtmaktır.⁴⁸Bununla birlikte, eğer hamileri hakkında hoş gitmeyecek bazı dedikodu veya tarihi gerçekler varsa bunları birkaç beyitle yahut kutsal bir rüya ile gidermeye çalışmak söz konusudur. Örneğin, Ahmedî, *İskendernamesi*'nin sonunda bir gazavatname kaleme alacağını ifade ederek Osmanlı padişahlarının gazalarını anlatırken Osmanlı kroniklerinde içki içmesiyle eleştirilen⁴⁹ Yıldırım Bayezid için: “*Almadı hergiz eline câm-ı mey / Dinlemedi dağı hergiz çeng ü ney*”⁵⁰ diyerek Yıldırım Bayezid'in oğlunun sarayında hamisinin babası hakkındaki olumsuz eleştirileri, bu şekilde gidermeye çalışmıştır. Bundan dolayıdır ki bu eserler, kronikler gibi bütün olayları ele almamaktadır, yazarlar daha çok bir gazavatnameye uygun düşecek tarihi olaylara yer vermektedir.⁵¹

3.1. Kahramanlar

Bu eserlerdeki başlıca kahramanlara ve onların özelliklerine bakıldığında gazi sultan, gaziler ve kâfir kral ve yardımcıları gibi tiplerle karşılaşmaktadır. Gazi sultan olan II. Murad, II. Mehmed ve II. Bayezid gazanın da bayraktarlığını yapan öncü padişahlardır. Onlar, önce ilahi ilhama mahzar olmakta ve gaza hazırlıklarının yapılmasını emretmektedirler. II. Murad'ın gazalarını yazan Zaîfî'ye göre, Sultan gazaya gitmeden veya önemli politik kararları almadan önce Allah veya Hz. Muhammed tarafından ilhama mazhar olmaktadır. Örneğin, II. Murad tahtı oğlu Şehzade Mehmed'e bırakırken, Edirne'ye gelip tekrar tahta çıkarken ve Varna Savaşına giderken iki rüyasında Hz. Muhammed'i görmüş onun tavsiyeleri sonucunda bütün bu kararları almıştır.⁵²

Kıvâmî *Fetihname*'sinde, İslam'ın ve Müslümanların din padişahı olan ve İslam adına kafirlerden öç alan II. Mehmed, düşmanlarına her zaman korku salmaktadır. İstanbul'u aldıktan sonra ona Fatih adını koymuşlardır:

“*Adını Fâtiḥ-i Kōstanṭiniyye oḡudılar*”⁵³.

Kıvâmî'ye göre o adaletlidir ve onun amacı cihan padişahı olmak ve bu dünyaya büyük bir şan bırakmaktır:

“*Dēdi kim ēderem vardur bir avum / Cihān içinde çıka tā ki çavum*”⁵⁴

Geceleri gaza ve devlet işleri ile meşgul olan ve Allah'tan ilham alan padişaha melekler arkadaşlık etmektedir:

48 Çetinkaya, *Les Ghazavatname*, 305-306.

49 *Neşri Tarihi*, Haz. Faik Reşit Unat ve Mehmed Köymen, (Ankara: TTK, 1949) 332.

50 Ahmedî, *İskendername*, Haz. Yaşar Akdoğan ve Nalan Kutsal, (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2009) 878

51 Çetinkaya, *Les Ghazavatname*, 316.

52 Sarı, *Gelibolulu Zaîfî*, 256-259 ve 349-351.

53 Kıvâmî, *Fetihname*, 170.

54 Kıvâmî, *Fetihname*, 98.

“*Meger bir gece... Umûr-ı memlekette zîkr ederken... İrişdi gaybdan ilhâm nâ-gâh*”⁵⁵

Bir gazi padişah olan II. Mehmed hep gazaya gitmeyi düşünmekte ve kafirlerin kanlarını akıtmak ve ellerinden memleketlerini almak istemektedir:

“*Çalışıp gazâlar édevüz, küffâr u müşrikin elinden memleketler alup başların kanların döküp...*”⁵⁶ Yine *Fetihname*’de onun sinirli ve sabırsız bir kişiliğe sahip olduğu görülmektedir. Örneğin, Uzun Hasan’ın Tokat’ı yağmaladığını öğrenince derhal savaş hazırlıkları yapılmasını emretmiştir. Fakat, mevsimin kış olmasından dolayı hava şartları sefere gitmeye uygun olmadığından ordunun baharı beklemesi gerekmektedir. Bu durum karşısında sultan o kadar sabırsızlanır ki onun: “*Ol eyyâmlarda gâyet kış vâki olmuş idi... Ol vakıtlarda gayretinden şol mertebe acele éderdi ki eger mümkün olsa ki bahârı şatun almak cemi’ hazînemi vérürdüm*”⁵⁷ dediği söylenir.

Son olarak, güç ve iktidar bakımından II. Mehmed, Hz. Süleyman’a benzetilmektedir. Kıvâmî’ye göre “Dönemin Süleyman”ı odur. Yazar, *Şahname*’de bulunan İran efsanevi padişahlarının adlarını zikrederek II. Mehmed ile kıyaslamakta ve padişahın onlardan daha güçlü olduğu sonucuna varmaktadır.⁵⁸ Hatta, “*Mısır sultânı dêrdi çâkerünem /Kapuşda bir eñ ednâ kemterünem*”⁵⁹ beytiyle Mısır Sultanı’nın onun kapısında küçük bir köle olduğunu ifade etmektedir.

Yukarıda bahsi geçen II padişahтан sonra II. Bayezid dönemine gelindiğinde bu dönemde yazılmış üç Gazavatname bulunmasına rağmen bunlar savaşa katılmayan padişahтан ziyade savaşa katılan gaziler üzerine yoğunlaşır. Zira Haçlıların Midilli kuşatmasını ve Müslümanların kaleyi nasıl savunduklarını anlatan iki gazavatnamede II. Bayezid bu Midilli kuşatmasına ordu sevk etmekle yetinmiş, kuşatmada bizzat yer almamıştır. Yine bu dönemde yazılan Koron ve Modon kalelerinin fethini anlatan üçüncü eserde ise padişah sefere kara ordusuyla katılmıştır. Şair donanmayla Kaptan Davut Paşa’nın yanında savaşa katıldığı için denizde geçen mücadeleler üzerine eğilmiştir. II. Bayezid’den önceki gazavatnamelerin merkezinde genelde bir padişah yer alırken bu dönemde birçok gazi kahraman karşımıza çıkmaktadır. Bayezid bu eserlerde; gazayı seven, vezirlerine gaza hazırlıklarını emreden, velilerin şefi olan ve *kutbu’l-aktab* olarak tasvir edilen bir padişahtır.

Padişahlardan sonra gazavatnamelerde yer alan en büyük kahraman kadrosu gazi beyler ve gazilerdir. Bunların başında gerçek bir gazi kahraman olarak Mihaloğlu Ali Bey gelmekte ve gazilerin şahı (*Şâh-ı gâzi*) olarak kabul edilmektedir.⁶⁰ Bu kahraman yine İran epik kahramanları ve Ali isminden hareketle Hz. Ali ile kıyaslanır. Örneğin,

55 Kıvâmî, *Fetihname*, 186.

56 Kıvâmî, *Fetihname*, 312.

57 Kıvâmî, *Fetihname*, 414.

58 Kıvâmî, *Fetihname*, 220.

59 Kıvâmî, *Fetihname*, 222.

60 Levend, *Gazavatnameler*, 280.

*“Seher vaktinde Zâl-i zemâne/ Giyindi vü tonandı Rüstemâne⁶¹
Süvâr ol Düldüle ‘azm ét ‘Ali vâr / ‘Adüya Zü’l-fikâruş çek yine var”⁶²*

Ali Bey’in dışında, sultanın kulları arasında da gerçek savaşçılar vardır. Bunlar savaş meydanlarında sultanlarına bağlılıklarını ve sadakatlarını göstermek için canhıraş bir şekilde savaşmaktadırlar. Bunca yıldır sultanlarının ekmeğini yemişlerdir, şimdi ise sultanları için gerekirse ölmelidirler. Buna örnek olarak, Varna Savaşı’nda, Anadolu Beylerbeyi Karaca Bey’in şehit olmasını verebiliriz. Çatışmaya atılmadan önce sultanının huzuruna çıkıp:

“Ey şahım bunca yıldır senin hil’atını giydik ve yemeğini yedik şimdi ise senin kazana kalkan olmak zamanıdır. Senin lütfuna asi olan senden nasıl kurtulabilir”⁶³ demektedir. Acılara maruz kalmak veya ölmek önemli değildir onun için, önemli olan sultanlarının sağ salim olmasıdır:

“Ger érerse benüm cismüme mâtem / Siniñ cânıña hergiz érmesun gam”⁶⁴

Bunu söyleyen Karaca Bey savaş meydanına atılmış, kahramanca dövüşmüş ve orada şehit olmuştur. Şehzade Korkud’un yeniçeri ağası da buna benzer şeyler söyler:

“Cânı kırbân éderüm ol hân için / Bir dahı nânın yédigüm hân için / Hil’atını giydiğüm Sultân için”⁶⁵

Kahramanlar bazında, yapay destan olan gazavatnameler ile Battal Gazi ve Danişmend Gazi gibi doğal destanların aralarındaki farkları gözlemek için incelendiğinde, ilk önce şunu ifade etmek gerekir ki yukarıda sözü geçen doğal destanlar kahramanın doğumu ile başlar. Bu doğumlarda olağanüstü ve kutsal motiflere rastlanır. Bu kahramanlar büyürler ve belli bir yaşa geldiklerinde kendilerini ispatlamaları gerekir. Bu şekilde kahraman olmaya veya bir isim almaya hak kazanırlar. Böylece kahramanın kafirlere karşı savaşları, maceraları başlar. Fakat, yapay destan olarak sınıflandırdığımız gazavatnamelerde kahramanın doğumu, gençliği, ailesi hakkında hiçbir malumata tesadüf edilmez. Bu eserler sadece kahramanın hayatının savaşta geçen belli bir zaman dilimini anlatırlar. Eğer, yazar bir kahramandan bahsediyorsa bu kahramanın kahramanlıklar gösterdiği, padişaha bağlılığını ispatladığı veya şehit olduğu içindir. Bunun dışında, kahramanın hayatı yazarın ilgi alanına girmez.

Bu eserlerdeki tasvirler göre, kafir kral ve yardımcılarının yemekleri necis, her türlü davranışları, kıyafetleri değersiz ve estetikten uzak olduğu gibi onlardan asla iyilik ve güzellik beklenemez. Onların verdiği kararlar da yanlıştır. Bunların hepsi onların küfründen kaynaklanır. Birkaç örnek verecek olursak, Zaîfî’nin eserinde Macar Kralı *“bed-ahter, bed-fial, fikr-i fasîd, laîn ve mel’ûn”dur*. Bunun yanında kiral Karun ve Firavun’a da benzetilir. Örneğin;

“Bunun ardınca ol kıral-ı mel’un / Yürürdi şöyle kim Fir’avn u Kârûn”⁶⁶

61 Levend, *Gazavatnamele*, 270.

62 Levend, *Gazavatnamele*, 278.

63 Sarı, *Gelibolulu Zaîfî*, 307.

64 Sarı, *Gelibolulu Zaîfî*, 308.

65 Firdevsî-i Rûmî, *Kutb-name*, 286.

66 Sarı, *Gelibolulu Zaîfî*, 242.

Bu bakış açısıyla yazar gazanın değerini daha da yükseltmektedir. Onlara karşı savaş açan gaziler, gaza vesilesiyle ellerinden türlü kötülük gelen insanların sayılarını azaltmak ve onları İslam'a boyun eğdirmekle mukaddes bir görev yerine getirmiş olmaktadır.

Firdevsî *Kutbname*'sinde Santurluoğlu isminde bir kafiri, 1501 Midilli kuşatmasında Venedik kaptanı olarak tanıtır. Halbuki, Santurluoğlu isminde bu tarihte yaşamış bir kafir korsan bilinmesine rağmen bu kuşatma sırasında Venedik donanmasının kaptanının Pesaro olduğu kaynaklarda belirtilmektedir.⁶⁷ Yazdıklarından hasmını iyi tanıdığı anlaşılan Firdevsî'nin Korsan Santurluoğlu'nu haçlı donanmasının kaptanı yapıp Kaptan Pesaro'yu göz ardı etmesi aşağıda ayrıntılı anlatılacağı üzere yazarın eserini yazma amacıyla ve eserini sunacağı hamisiyle ilgili olmalıdır.

Bu esere göre, cesur ve çok iyi bir dövüşçü olan Santurluoğlu, Türk topraklarına akınlar yapmaktadır, öyle ki ona kimse karşı koyamamaktadır. Firdevsî eserinde onun hakkında şu ifadeleri kullanır:

*“Kın içici var idi bir Freng / Adı Şanturluoğlu idi şîr ü peleng / Türk iline êtse akın binse kayık / Cengine tırmazdi anuñ biñ er kıyık”*⁶⁸

Hasmı güçlü ve cesur göstermek aynı zamanda onu alt eden gazinin de yüceltilmesi demektir. Bu da bir nevi yazarın hamisini güçlü gösterme metodudur. Bir gün Kemal Reis bu korsanı yakalayıp saraya teslim etmiştir. Cezası verilecektir, fakat Mesih Paşa yüzünden serbest bırakılmıştır. Yazarın Santurluoğlu ile alakalı bilgi birikimine bakılacak olursa kaptan Pesaro ile karıştırması imkânsız görünmektedir. Fakat, Kaptan Pesaro ile Santurluoğlu'nun yer değiştirmesi eser boyunca ilgiyle bahsettiği Kemal Reis'i övmek için yeni malzemelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Çünkü yazarın, eserin muhtelif yerlerinde gözden düşen Mesih Paşa'yı yermek ve yıldızı parlamakta olan Kemal Reis ve Ahmed Paşa'yı yüceltmek için büyük bir çaba içerisinde olduğu gözlemlenmektedir. Örneğin; Sultan Bayezid, Mesih Paşa'ya çok sinirlenip;

*“Ey cebbâr zâlim ey Yezîd / Öldürsem ben seni olmaz yazuk”*⁶⁹ diyerek öfkesini dile getirmektedir. Vezaretin elinden alınıp Ahmed Paşa'ya verilmesi üzerine Ahmed Paşa için; *“Gerçi Ahmed Pâşâ hûş tedbîr éder”*⁷⁰ gibi övgü dolu sözler kullanırken azledilen Mesih Paşa'yı yermeye devam eden Firdevsî *“Memleket kaydın kayırmazdı hiç”*⁷¹ ve *“Gâyet uğursuz u kec-fıkr ü kabîh”*⁷² gibi birçok beytiyle saraydaki güç dengelerinin değişimine kayıtsız kalmayarak övgü ve yergilerini dile getirmektedir. Bu eserin kaleme alındığı dönemde Mesih Paşa öldüğü için şair böyle bir yol izlemekte çok sakınca görmüyor olsa gerek.

Bütün bunlarla birlikte gaziler arasında korkakların da bulunduğunu şairler dile getirmektedirler. Yazarlar bunlardan kötüleyerek bahsetmekte, bazen de bu korkaklardan çok

67 Nicolas Vatin, “Le siège de Mytilène (1501)”, *Turcica*, 23, (1991) 437-451; İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı, XVII. Yüzyılda Tersane-i Amire*, (Ankara: TTK, 1992)226-227.

68 Firdevsî, *Kutb-name*, 57.

69 Firdevsî, *Kutb-name*, 169.

70 Firdevsî, *Kutb-name*, 167.

71 Firdevsî, *Kutb-name*, 167.

72 Firdevsî, *Kutb-name*, 166.

bahsetmek istememekte, cesurlardan bahsedip gazileri yüreklendirmek ve cesurca savaşmayı sevdirmek istemektedir. Safâyî de eserinin başında hem korkaklardan hem de cesurlardan bahsedeceğini ifade eder; ta ki gerçekler ortaya çıksın:

*“Nazma koydum éyü yavuz haberi/ Seçesin tâ kötılığı hüneri/ Çün biline katı şafâdur kim /Tâ muhanneş kim ü bahâdur kim.”*⁷³

Hatta, Firdevsî, “*Der Beyân-ı Reis ve Ahvâl-i Muhanneşân*”⁷⁴ başlığıyla korkaklar için bir bölüm bile ayırmıştır. Bu bölümde Yoğurtlu Reis isimli bir binbaşından ve onun hal ve hareketlerinden bahsedilir. Bunlar yüzden kişiden fazladır:

*“Ne kadar varsa muhanneşden ‘azeb / Çağıruben cem’ éder kim varsa heb”*⁷⁵
*Yüzden artıkdı muhanneş kaħbe-zen.”*⁷⁶

Bölümün sonunda yazar bu korkaklara seslenmekte “kader ayındır değişmez, gazi olun” diyerek nasihatte bulunmaktadır:

*“Çün başa gelir ecel yazı dahı / Ey muħannet kaçma ol gâzî dahı”*⁷⁷

Erkek kahramanlardan sonra kadın kahramanlara bakıldığında, kadınların çok fazla yer tutmadığı görülmektedir. Sûzî’nin eserinde Ali Bey’in bir Hristiyan beyinin kızı Meryem ve onun arkadaşı Banu ile yaşadığı aşk hikayesi anlatılır. Bu hikâyeye göre Meryem rüyasında peygamber ışığını görür ve bunu arkadaşına sorup yorumlamasını ister. Arkadaşı ona bir kilisedeki bilge bir keşişe sormasını tavsiye eder. Zaman kaybetmeden yola koyulan Meryem kiliseye varınca kilisenin dört duvarında akıncı beylerinin resimlerini görür. Meryem, Ali Bey’in resminden çok etkilenir ve keşişin onunla iletişime geçmesini ve kendisiyle buluşturmasını rica eder. Bu durumdan haberdar olan Ali Bey, Meryem ile tanışmak için kiliseye gelir, bu şekilde aralarında bir aşk hikayesi başlar.⁷⁸ Bu aşk hikayesinin dışında gazavatnamelerde böyle bir hikâye ile karşılaşılmamaktadır. Gubârî’nin eserinde Midilli Kalesi’nin savunmasında zor durumda kalan gazilere yardım eden erkek kılığında girmiş kadınlar bulunmaktadır.⁷⁹ Fakat bu tip olaylar da bu eserlerde istisnai bir örnek teşkil etmektedir.

3.2. Mekân ve Zaman

Kahramanların ardından gazavatnamelerde yer ve zaman ilişkisine baktığımızda, yazarların bahsettiği mekanların tarihi gerçekliği olan yerler olduğu görülür. Hayali mekanlardan söz edilmez. Yazar bir olaydan veya seferden bahsederken ordunun ve donanmanın geçiş yerlerini ve bu yerlerin önemini anlatır. En çok karşılaşılan mekanlar: Gelibolu, Tuna Nehri, Midilli, Rumeli, Edirne, İstanbul’dur.

73 Dereli, *Sinoplu Safâyî*, 115.

74 Firdevsî, *Kutb-name*, 249.

75 Firdevsî, *Kutb-name*, 249.

76 Firdevsî, *Kutb-name*, 248.

77 Firdevsî, *Kutb-name*, 251.

78 Levend, *Gazavatnameler*, 335-358.

79 Gubârî, *Kitabı-ı Gazavat-ı Midilli*, 54b.

Gazavatname müellifi Safâyî Gelibolu'ya çok önem atfederler. Çünkü burası Rum'un gelinciği, gaziler ve şehitler yeridir:

*"Milk-i Rûmuñ bes ol çirâğıdır / Aşl olan gâziler ocağıdır"*⁸⁰

Burada yaşamak büyük saadettir:

*"Anda ırmak güzel sa'âdettür.... 'ibâdettür"*⁸¹

Gelibolu, jeopolitik ve stratejik öneminden dolayı Bizans döneminde de donanma üssü olarak önem arz etmekteydi.⁸² Gazavatnamelerde bu şehrin bu dönemde önemini hâlâ koruduğu anlaşılmaktadır. Bu eserlerde en dikkati çeken ve çok değer atfedilen diğer yer ise Tuna Nehri'dir. Hatta Kivâmî'nin eserinde anlatılan hikâyeye göre, *"Bir gün I. Murad'ın şairi Şeyhi, padişaha der ki Tuna Nehri cennetteki Kevser havuzundan daha kutsaldır. Çünkü, Kevser gazilere sunulan bir nehirdir. Fakat Tuna'nın kendisi gazidir. Zira, her yıl çok sayıda gazi burada boğularak ölmekte ve bedenleri bu nehirde akmaktadır."*⁸³

Bazen Tuna, bu eserlerde müşahhaslaşır ve gaziler ona selam verir:

*"Tunaya erişüp vérdi selâmi.... Bu resme söyledi cûy-ı revâna"*⁸⁴

Diğer taraftan yazar Tuna'ya sitem eder ve ona her yıl binlerce gazinin canını aldığı için *"Kanlı Tuna"* diye hitap eder. Bunun yanında, Tuna, Dâru'l harb ile Dâru'l İslam arasında bir sınırdır. *"Kanlı Tuna'nun öte yakasına, dâru'l-harbe geçdi"*⁸⁵

Yine gazavatnamelere göre, Tuna civarında, Dâru'l Harb'e yakın oturmak ve bu nehrin diğer yakasına geçmek dikkate değerdir. Öyle ki bu, çok az Osmanlı padişahına nasip olmuştur. Bu nehrin güneyinde bulunan Vidin de önemli bir şehirdir. Burası saygın akıncı beyleri için ana merkezdir. Burada bulunan bey, gaziler beyidir.

*"Vidin şehri ulu begler yéridür / Begi ehl-i gâzânun serveridür Vidindür mülket-i 'Oşmâna ser-had"*⁸⁶

Gazavatnamelerde, ulaşılmaması istenen ideal mekanlar ve şehirler vardır. Bunlar Osmanlılar için Kızıl Elma; Hristiyanlar içinse Anadolu, Kudüs, Şam ve Mısır gibi yerlerdir. Firdevsî'nin eserinde üç defa Kızıl Elma isimlendirilmesi kullanılır. Bir yerde Kızıl Elma, Macaristan'ı ifade etmektedir, *"Leşkerini cem' edüp şâh-ı Üngürüs / Kızıl Almadan çıkup çaldırdı kûs"*⁸⁷

Hristiyanlar için kutsal yerlere gelindiğinde, Papa hac vazifelerini yapabilmeleri için Hristiyan âlemini yukarıda adı geçen yerlerin alınması için teşvik etmektedir;

80 Dereli, *Sinoplu Safâyî*, 77.

81 Dereli, *Sinoplu Safâyî*, 77.

82 Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı, XVII. Yüzyılda Tersane-i Amire*, 14.

83 Türken, *Kivâmî*, 399.

84 Levend, *Gazavatnameler*, 294.

85 Kivâmî, *Fetihname*, 152.

86 Levend, *Gazavatnameler*, 313.

87 Firdevsî, *Kutb-name*, 17.

“Niçe Rûm Mısr ile Şamı alalum / Kudse varup cümle hâcı olalum”⁸⁸

Bu dönemde Kudüs Müslümanlardan ziyade Hristiyanlar için kutsal bir yer olarak gösterilmektedir. Osmanlıların başkenti İstanbul ise gazavatnamelerde övgü konusu olmaz. Fakat, Kivâmî'nin *Fetihname*'sinde eski başkent Edirne “*Nusret ve karar*” şehridir.⁸⁹

Fetihten önce kafirlerin yaşadığı bir şehir olarak resmedilen İstanbul, bu yönüyle Mekke'ye benzetilmektedir. Bu kutsal şehir de önce kafirler ile doluyken İslam Peygamberi Hz. Muhammed burayı fethedip kafirlerden temizlemiştir. İstanbul da II. Mehmed'in burayı alıp kafirlerden arındırmasıyla aynı neticeyi yaşamıştır.⁹⁰ Gazavatnamelerde geçen mekanlarla alakalı son olarak şunları söyleyebiliriz. Eğer bir yer gaza ve gazi ile alakalı ise ve gazaya ve gazilere hizmet ediyorsa çok değer kazanmaktadır. Bunun dışında kalan yerler bu eserlere çok konu olmamaktadır. Bu yerlerin değeri gazaya verdiği fayda ile ölçülür diyebiliriz. Son olarak da bu mekanların masal ve efsanelerde olduğu gibi hayali, metaforik yerler olmadığını tarihsel bir gerçekliğinin olduğunu ve bu yerlerin izlerini bugün de sürebileceğimizi söylemek gerekir.

Diğer taraftan, Battalname ve Danişmendname gibi doğal destanlardaki mekanlara baktığımızda onların muğlak olduğu görülmekte ve olayların tam olarak nerede geçtiği anlaşılmamaktadır. Sadece bölge olarak genel anlamıyla tahmin edilebilmektedir. Fakat, Danişmend Gazi destanında dikkati çeken bir husus bulunmaktadır. Tokat ve çevresi çok detaylı bir şekilde hem eski hem de yeni isimleriyle verilmektedir. Örneğin; Sinobiyye- Sinop, Samiyye-Samsun.⁹¹ Hatta buradaki kaleler ve kiliseler hakkında o kadar ayrıntı verilmiştir ki -yazar açıklama ihtiyacı duymuş olacak ki- Danişmend Gazi'nin arkadaşı ona bu yerleri bu kadar iyi nasıl bilebildiğini sorduğunda rüyada peygamberin ona öğrettiğini söyleyerek cevap vermiştir. Danişmend Gazi destanında geçen bu yerlerin tarihsel olarak gerçekliği olsa da eserde geçen olaylarla tutarsızlık göstermektedir. Zira, bu eser XV. yüzyılda, II. Murad döneminde⁹², buraları çok iyi tanıyan Tokat dizdarı tarafından tekrar sade bir şekilde yazıldığından yazar bu esere kendi bilgilerini de eklemişe benziyor.

Gazavatnamelerde tarihlendirmelere bakacak olursak, yazarların verdiği tarihler tarihsel kronoloji ile uygunluk göstermektedir. Tarihsel ve mantıksal hatalar görünmez. Genellikle olayların meydana geldiği tarihler belirtilir. Yazar bazen tam olarak tarihi vermese bile o zamanda gerçekleşmiş çok önemli bir olayı baz alarak ondan önce veya ondan sonra olduğunu belirtmektedir. İstisnai olarak Sûzî Çelebi'nin tam olarak tarihleri vermediği halde tarihi kaynaklar sayesinde bu olayları takip edebildiğimizi ifade etmeliyiz. Bunların dışında, yazarların ay, yıl olarak tarih verdiğini görmekteyiz.

88 Firdevsî, *Kutb-name*, 79.

89 Türken, *Kivâmî*, 220.

90 Türken, *Kivâmî*, 230-231.

91 *Danişmend Gazi Destanı*, Haz. Necati Demir, (Ankara: Hece Yayınları, 2006)116.

92 Bu eserin I. Murad yoksa II. Murad döneminde mi yazılmış olduğu tartışma konusudur. Fakat, öyle görünüyorki II. Murad dönemi daha mantıklıdır. (Irène Melikoff, *La Geste de Melik Danişmend*, Paris, Librairie Adrien Maisonneuve, 1960) 63.

“Çün toköz yüz ü dördi kim tohsar / Diñle dérem ne hâdişe olısar
Ramazân şehrinüñ içindeyidi / Hem Birâhîm pâşâ zindeyidi”⁹³

Tarihlendirme konusunda yapay destan olan gazavatnamelerin yukarıda bahsedilen doğal destanlardan bu yönüyle de ayrıldığı ve sözü geçen doğal destanlarda tarihsel olayların tarihsel mantığa uygunluk göstermediği görülmektedir. Bu durum doğal destanların olayların gerçekleşmesinden asırlar sonra kaleme alınmasından kaynaklanmaktadır.

3.3. Gerçeküstülük

Olağanüstü olaylara, mantık çerçevesinde ilerleyen gazavatnamelerde doğal destanlarda olduğu kadar sık rastlanmaz. Eğer olağanüstülük söz konusu olursa; bu, genellikle din ile ilişkilidir. Rüyada Hızır’ı veya Peygamberi görmek ve onların kahramanı yönlendirmesi, II. Bayezid’in Kutbu’l-Aktab olarak kabul edilmesi ve olağanüstü haller göstermesi gibi örnekler verebiliriz. Olağanüstülüğün din ile ilişkili olması, kutsalın eleştirisinin olmadığı bir dönemde insanüstü olayların anlatılmasını ve buna inanılmasını kolaylaştırdığı söylenebilir. Gautier’e göre olağanüstülüğün artık bu tür eserlerde, yapay destanlardaki gibi yer almamasının sebebi primitif çağların eskide kalmasından ve artık insanlığın entelektüel anlamda ilerlemesindedir.⁹⁴

Sonuç

Sonuç olarak, epik karakter taşıyan gazavatnamelerin edebî türü ve diğer epik türlerle benzerlik ve farklılıklar üzerinde durulan bu makalede şu sonuçlara ulaşılmıştır. Gazavatnameler edebî bir tür olan destanların yapay destanlar kategorisine girmektedir. Bir edebî tür olan destanların doğal olanlarının sağladığı dört özelliği; ilkel çağlarda ortaya çıkması, dinî ve millî özellikler taşıması, bütün bir ülkeyi tehdit eden bir olayın yaşanması ve bunun neticesinde bütün ülkenin şahsında birleştiği bir kahramanı barındırması gibi şartlara gazavatnamelerin sahip olmadığı anlaşılmıştır. Yapay destanların da kendi içlerinde özellikleri vardır. Yazı dönemine ait olması, popüler olmayan bir yazar tarafından kaleme alınması ve daha az hayali öge barındırması örnek olarak verilebilir. Bu makalede yapay destana ait bu özelliklerin gazavatnamelerde de görüldüğü tespit edilmiştir. Bu nedenle, gazavatnamelerin yapay destan olarak görülebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu eserler, doğal destanlarla benzerlikler gösterebilir bile tam olarak doğal destanın taşıması gereken bütün özellikleri taşımaz.

XV. yüzyılda Osmanlı kültür hayatında oldukça yaygın olan gazavatnamelerin, içerik analizinde varılan sonuçlar şu şekildedir. Bu dönemki gazavatnameler, genel olarak saray çevresine yakın şairler tarafından padişah, önemli paşa ve beylerin beğenisine sunulmak için kaleme alınmıştır. Bu eserler gazilerin savaşta gösterdikleri kahramanlıkları sitayişle anlatmıştır. Gazavatnamelerde gaza ve gazilik faaliyetlerine oldukça değer verildiğinden kahramanlar “Gazi Sultan”, “Gazi Bey” sıfatlarıyla yüceltilmiştir. Kahraman tipinin yalnızca

93 Dereli, *Sinoplu Safayî*, 57.

94 Gautier, *Les épopées françaises I*, 6-13.

savaş meydanında tasvir edildiği bu eserlerde kahramanın öncesine ve sonrasına değinilmez. Gazavatnamelerde zaman ve mekâna gaza faaliyetlerine fayda sağladığı sürece yer verilir. Bu nedenle hayali yerlerden söz edilmez. Mekân ve zaman gerçektir. Gazavatnamelerde olaylar mantık çerçevesinde anlatılmaktadır. Olağanüstü olaylara nadiren yer verilmektedir. Eğer olağanüstülük söz konusu ise bu din ile ilişkilendirilmektedir. Nihayetinde gazavatnameler, yapay destanlar olarak toplumun dinî hassasiyetlerini gözeten ve siyasal başarıları odaklanan bir edebî türdür

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

Arşiv Kaynakları

Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar

Gubârî, *Kitabı-ı Gazavat-ı Midilli*, Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar, no : 1285

Firdevsî-i Rûmî, *Kıssa-i Midilli*, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Halet Efendi, no: 643

İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emiri Koleksiyonu

Prizrenli Sûzî Nakşibendî, *Gazavat-ı Mihaloğlu Ali Bey*, İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emiri Koleksiyonu, no: 34 Ae Manzum 1339

Topkapı Kütüphanesi Revan Kitaplığı

Safâyî, *Fetihname-i İnebahtı ve Modon*, Topkapı Kütüphanesi Revan Kitaplığı, no: 1271

Araştırma, İnceleme ve Diğer Kaynaklar

Ahmedî, *İskendername*, haz. Yaşar Akdoğan ve Nalan Kutsal, (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2009)

Banarlı, Nihat Samî, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1971)

Bostan, İdris, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı, XVII. Yüzyılda Tersane-i Amire*, (Ankara: TTK, 1992)

Bostan, İdris, “Kemal Reis”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 25, s.226-227.

Çetinkaya, Sultan, *Les Ghazavatname au XVE siècle de l'époque de Murad II à celle de Bayezid II*. (Yayınlanmamış doktora tezi), L'Ecole Ptatique des Hautes Etudes, Paris, (2021).

Danişmend Gazi Destanı, Haz. Necati Demir, (Ankara: Hece Yayınları, 2006).

Dereli, Özlem, *Sinoplu Safâyî'nin Fetihname-i İnebahtı ve Moton adlı Eseri*, (Yüksek Lisans Tezi, Samsun,19 Mayıs Üniversitesi, 2017).

Fayda, Mustafa, “Siyer ve Megazi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.37, s.319-324.

Firdevsî-i Rûmî, *Kutb-name*, Haz. İbrahim Olgun ve İsmet Parmaksızoğlu, (Ankara: TTK 2011).

- Gautier, Leon, *Les épopées françaises I*, (Paris: Société générale de librairie catholique, 1878).
- Hinds, M, al-Magazi, *Encyclopedie de l'Islam (EF)*, C.5, s.1151-1154).
- İnalcık, Halil, *Şair ve Patron*, (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2011).
- İnalcık, Halil, *Devlet-i Aliyye I*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2017).
- İyiyol, Fatih, *Kerb Gazi Destanı*, (İstanbul: Sütun Yayınları, 2008).
- İz, Fahir, *Eski Türk Edebiyatında Nesir*, (Ankara: Osman Yalçın Matbaası, 1964).
- Kıvâmî, *Fetihname*, Nşr. C. Vedat Uygur, (İstanbul: YKY, 2007).
- Köprülü, Fuat, *Türk Edebiyatı Tarihi*, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 1980).
- Levend, Ağah Sırrı, *Gazavatnameler*, (Ankara: TTK, (1956).
- Mercan, İsmail Hakkı, Türk Tarihinin Kaynakları Olan Bazı Menakıbname ve Gazavatnameler Hakkında, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, IV, (2003): 207-130
- Meyer, Paul, *Recherches sur l'épopée française*, XXVIII, (Paris: Bibliothèque de l'école des chartes, 1867).
- Neşri Tarihi*, Haz. Faik Reşit Unat ve Mehmed Köymen, (Ankara: TTK, 1949).
- Ocak Ahmet Yaşar, "Danişmendname", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 8, 478-480.
- Ocak, Ahmet Yaşar, "Battalname", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 5, 205.
- Oğuz, Öcal, "Destan Tanımı ve Eski Türk Destanları", *Milli Folklor Dergisi*, 8, s.5 (2004).
- Paris, Gaston, *Histoire Poétique de Charlemagne*, (Paris: Librairie A. Franck, 1865).
- Polat, İrfan, *Türk Masal ve Efsanelerinde Olağanüstü Güçler ve Varlıklar*, (İstanbul: Selenge Yayınları, 2020).
- Redhouse James, *Turkish and English Lexicon*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1978).
- Sami, Şemseddin, *Kamusı Turki*, (İstanbul: Şifa Yayınları 2012).
- Sarı, Mehmet, *Gelibolulu Zaîfî Muhammed Gazavatname-i Sultan Murad Han*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Dili Ana Bilim Dalı, İstanbul, (1994).
- Seyidoğlu, Bilge, Türk Destanları ve Battal Gazi, *I. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu Tebliğler* (1986).
- Timurtaş, Faruk Kadri, "Türk Destanları", *Türk Kültürü*, III (33), (1965).
- Türken, Ruşan, Kıvâmî: *Fetihname-i Sultan Mehmed*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Elâzığ, (2006).
- Vatin, Nicolas, "Le siège de Mytilène (1501)", *Turcica*, 23, (1991).
- Yetiş, Kazım, "Destan", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C.9, 202-205).

İnternet Kaynakları

Université Laval, Université Chulalongkorn, www.revue-analyses.org, 9, (2014)